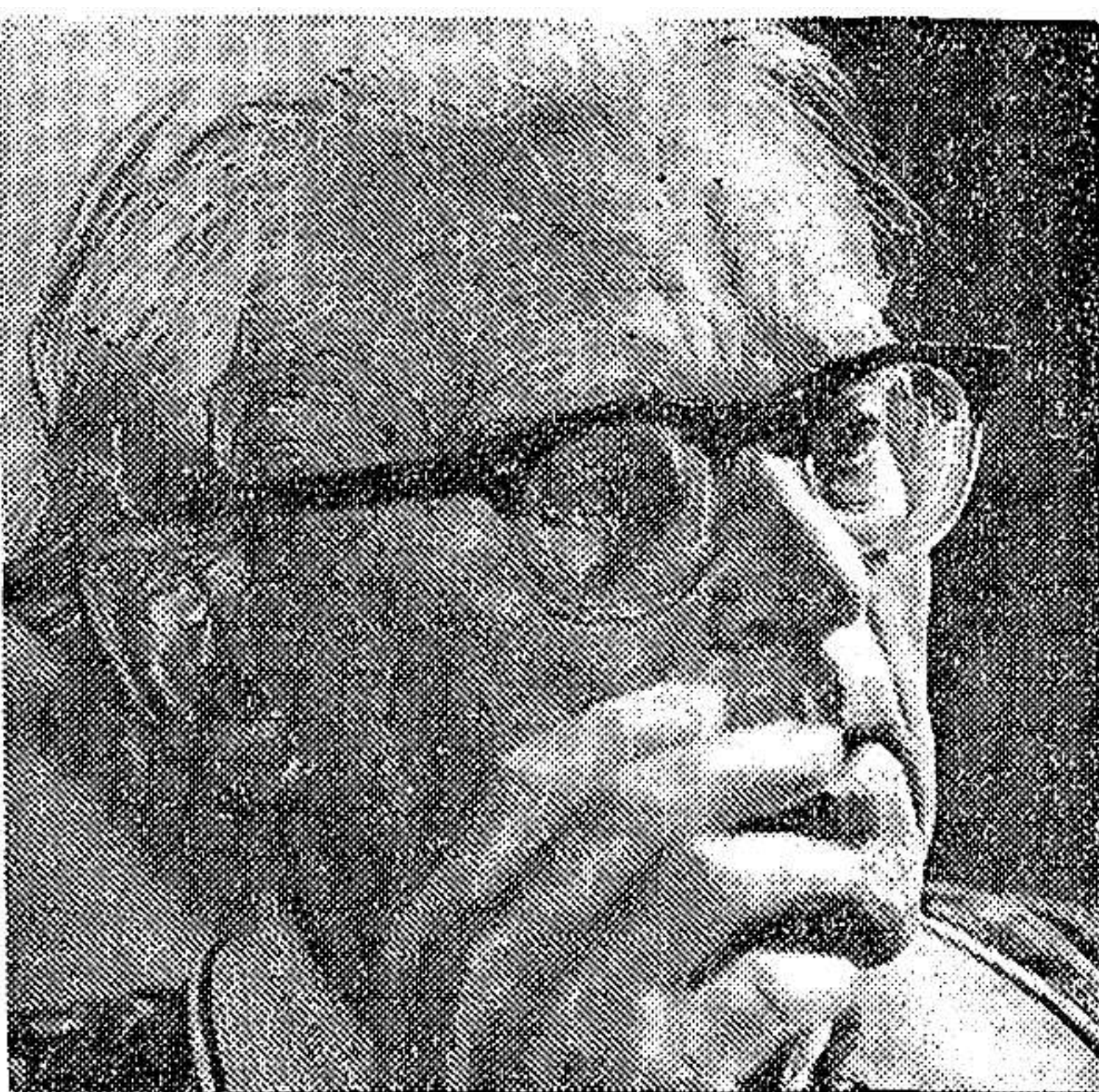

ענת לויט מראיינת את המשורר ליובה אלמי

„לי היה עסק עם המהפכה הפרולטארית!“

ש: השירה העברית ידעה במאה השנים האחרונות מהפכות ותהום כות לא מעטות. במבוא לאסופת כל כתביו, שראתה אור לפני כחמש שנים, כותב עליך פרוץ דב סדן כעל מי שהיה מראשוני כותבי השייך והעברית המתחדשת, בהברה הספרדית. אתה גם נמנית עם מוליי כי הזרם המוטוויסטי בשירה העברית. אתה, לובה אלמי, בן דורם של שלונסקי ופן, חי בקרבנו כאחרון המהפכנים הראשונים. האם כך אתה רואה את עצמך?

ת: אני לא רואה את עצמי כמהפכן בשירה, אלא כממשיך. אולי כמתדש. כתבתי אחרת מכפי שכתבו לפני. החיים דרשו שהשירה תהיה אחרת. כשהגעתי לארץ התחוללה המלחמה בין עברית ליידיש. החיים הכריחו, שההברה הספרדית תירש את מקומה של ההברה האשכנזית. פייטן שרצה שיבינו אותו היה חייב לכתוב בהברה ספרדית. האמת צריכה להיאמר, שאת שירי הראשונים כתבתי בהברה אשכנזית. אני עצמי איני זוכר מתי התחלתי לכתוב בהברה ספרדית. הפואמה הראשונה שלי – „הנווד“ – אותה הדפסתי בחוברת „הדים“, בעריכת אשר ברש ויעקב רבינוביץ, נכתבה בהברה אשכנזית. כמה שירים נוספים שכתבתי בתקופת שהייתי בפאריז, ושתיארו את געגועי לארץ, נכתבו אף הם בהברה אשכנזית.

אני נשכחתי למשך זמן. נדדתי הרבה. במשך כל תקופות נודדי גם כמעט ולא עסקתי בשירה. לא עסקתי בשירה כמו שלונסקי למי של, עשרים וארבע שעות ביממה. אני הייתי עסוק במהפכה העולמית. בארץ קראו לי הפייטן הפרולטארי הראשון. אחר-כך, בגלל השמאלנות שבשירתי, חדלו להדפיס אותי.

בשנות העשרים המאוחרות ניגשתי לאחיו של שלונסקי, שהיה בעל הוצאה פרטית, והדפסתי את חוברות השירה „עמל“ ו„בשער“.

אני חניך השירה הרוסית. שפת האם שלי היא רוסית. לפעמים אני עוד מתרגם במחשבתי את הפסוק או החרוז מרוסית. גם לאה גולדברג כתבה על כך, שבתת הכרתה היא תרגמה דברים מרוסית. הושפעתי בעיקר ממאיאקובסקי, שהיה ממחוללי הזרם הפוטוריסטי ברוסיה. הוא היה משורר גדול. אין שווה לו בשירה העברית.

ש: מה היו יחסיך עם אברהם שלונסקי?

ת: יחסי עם שלונסקי היו ידידותיים מאד. הם לא היו מבוססים על שירה. כמעט ולא דיברנו על שירה. פעם ישבנו אצלו בבית, והוא כרגיל יושב ומעיין במשהו. תמיד היה תקוע באיזה דבר. הוא סלסל בשערותיו. הרגשתי כאילו הוא מסלסל בשערותי. יחסיים כאלו היו לנו. נסענו יחד לחוף לארץ. חצינו יחד גבולות. את השיר הראשון שכתבתי – „הנווד“ – שלחתי כאמור ל„הדים“, ולא סיפרתי לשלונסקי. לא רציתי שיעשה לי פרוטקציה. היכיתי לתשובה. יום אחד נכנס שלונסקי לחדרי ואמר, „זה בסדר. זה יתפרסם“. עשיתי את עצמי תם. – „מה יתפרסם?“ – שאלתי. „אל תבלבל את הראש. השיר שלך, ששלחת. הוא יתפרסם“. לא יכולתי להתאפק והתחלתי לצחוק. כפי שסיפרתי, עם שלונסקי לא דיברתי שירה. שלונסקי הכיר אותי כליכך טוב, שהוא ניחש מיד שאני כתבתי את השיר, שצריך אני להתבטא כך.

ש: סיפור חיך, אף הוא רב תהפוכות. עלית לארץ עם אחת הקבוצות הראשונות של העלייה השלישית, הצטרפת אל החוגים השמאלניים של ציבור העובדים בארץ. בשנת 1937 עזבת את הארץ למשך קרוב לעשירים שנה. מדוע?

ת: הבולשת אסרה אותי ב־1937. היה חוק בריטי, שאיפשר לאסור אדם לשישה חודשים מבלי להאשימו בדבר. אחרי תשעה עשר יום שחררו אותי, אבל הצטרפתי להתייצב מדי יום בבולשת. משש עור בערב אסור היה לי לצאת מהבית. כיוון שלאכול צריך, ולי אסור היה לעבוד, הכריחו אותי למעשה לבוא ולתת את הסכמתי לצאת את הארץ. התאספה קבוצה של שלושים איש, וברכבת הובילו אותנו לגבול. הבולשת נתנה לנו ויזה לקובה דרך צרפת. הגענו למרסיי ובמקום לנסוע לקובה נסענו לפאריז. בפאריז נשארתי עשרים שנה. במהלך השנים הללו הייתי גם בפולין, בצ'כיה, בברלין.

בתקופת מלחמת העולם השנייה התנדבתי לצבא הצרפתי. הצטרפתי תי למלחמה נגד הפאשיזם. כשהצבא הגרמני רצה לכבוש את פאריז הייתה בריחה המונית, ובין הבורחים היו אשתי ובני. כשהגרמנים ניסו לחלו לברוח, הצטרפתי לחבורת יהודים פרטיונים, שביקשו לזנוב בצבאות הגרמנים, להרוג בהם כמה שאפשר. כשחזרנו לפאריז ריז התחלתי לבנות את חיי. בפאריז היו הרבה פועלים יהודים שמאלנים. השתלבתי ביניהם. עבדתי בפרונונות, שהיא מקצוע יהודי טיפוסי. בינתיים נולד בני השני. לפתע התחלתי לחשוב – מה אני עושה כאן? הרי את המהפכה הצרפתית עשו הצרפתים, וגם היחס לזרים לא היה טוב במיוחד. לא הייתה אנטישמיות. היה יחס של זלזול. ידעתי שישנן ארצות שבהן בונים סוציאליזם. אחת הארצות האלה הייתה פולין. אשתי הייתה מפולין. זה היה אחרי המלחמה. רצינו גם לראות אם מישו מהמשפחה נשאר. רצינו כאמור גם לעזור ולבנות את הסוציאליזם שם. ידענו שהוא

לא ייבנה מעצמו. אומר ועושה, לפי הפורמולה שלי. התחלנו לא רז. קיבלתי ויזה לשנה לפולין. אשתי נחשבה לפליטה חוזרת. בפולין נתנו לנו מקום להיות בו. לא יכולנו לבחור. עבודה הייתה שם בשפע. פרנסה הייתה בקושי. קיבלתי מהג'וינט מכונית תפירה, והתחלתי לעבוד כפרוץ בקואופראטיב. בפולין נשארתי שבע שנים. עד שהתחילה לחדור אנטישמיות והחלו לפטר יהודים. אני לא הייתי חבר המפלגה הקומוניסטית. אמרתי לעצמי, שאם אני מאמין באיזו אידיאה, באידיאל מסויים, אז אני אשמור על האידיאל הזה בכך, שאני אעבוד טוב. התחלתי כפועל פשוט והתקדמתי עד שנעשיתי מנהל מחלקה. כשהתחלתי להרגיש שעוד מעט יפטרו אותי, נזכרתי שלמעשה יש לי ארץ, שצריך לנסוע אליה, צריך להמשיך ולעזור בבניינה. זה לא היה קל. הייתה בתוכי התנגשות בין אהבתי לארץ שנוולדתי בה, רוסיה, לבין הקשר שהיה לי אל הארץ שנוולדתי בה מחדש.

ש: במשך שנות היעדרותך קיימת קשר עם הארץ, עם העברית?

ת: כמעט ולא. לא היה לי זמן. הייתה תרבות עצומה ועשירה מאד מסביב. התרבות העברית לא הייתה חסרה לי. גם שירים כמעט ולא כתבתי.

אחת הפגישות הבודדות שלי עם הארץ הייתה ב־1932 בברלין. איך הגעתי לשם? הרפתקן, זה מה שהייתי באותם ימים. ישנו משפט ביידיש שאומר – יש לו יותר מזל משכל. זה מה שהיה לי אז. כיוון שבדרוכן שלי היה רשום שמקצועי סופר, הייתה לי רשות כניסה לספריה הלאומית של ברלין, ושם נודמך לי לעיין בשפע של עיתונות עברית. פגישה מרגשת נוספת עם ישראל הייתה לי בווארשה, בה התקיים כנס בין לאומי של נוער. הגיעה גם משלחת מישראל. בגלל שידעתי שפות רבות, נעשיתי מתורגמן והוצבתי במרפאה. יום אחד נכנס בחור צעיר, חבוש קסקט, והתחיל לדבר גרמנית רצוצה. האחות קראה לי לתרגם את שפתו המוזרה. גם איתי הוא החל לדבר באותה שפה מתובלת ביידיש. אמרתי לו – „שמע בחור. דבר עברית“. הוא היה נדהם.

ש: בשנת 1957 שבת לארץ, והתגוררת בירושלים. המשכת לכתוב שירים, ובהם ביטוי לעייפות שנעדרה מן השירים הראשונים. את השיר „בני לבין עצמי“, שפורסם באותם ימים ב„על המשמר“, אתה פותח בשורות: „עצוב מאד. לליל יאיר ירח. ובתוך חדרי הנו ילעג ללא דבר. מאחורי גבי איזה פרצוף קרח: – פִּיטן... חִיִּיחֵי עֵיפִיפֵּה כְּבוֹר“.

ת: למרות שעשרים שנה כמעט ולא חשבתי על העברית, כשחזרתי, הרגשתי מיד ששבתי הביתה. חשתי גם עייף, והעייפות הנפשיית הו התבטאה בשירים. מהפכן נשארתי, אבל מכל הטלטולים פשוט עייפתי.

ש: בשיר „ידיד“, המתפרסם לראשונה באסופה המאוחרת, אתה כותב: „עתה – את סף ביתך שומר הטלפון. אוניברזל. את החושים ממשישים חוטי הרשת. טרטור לשון מתכת מזהיר, מונע ועוזעים. סופג געגועי הלב. משליט דממה דומה למוות. שובר הרטט שבקול“.

האם אתה מצר על המצאות אנושיות נוספות?

ת: השיר הזה מוקדש לאברהם שלונסקי. אני לא מצטער על שום המצאה אנושית. בשיר הזה אני מתכוון רק לבטא את תחושת הצער על כך, שפעם יכולתי לבוא אליו, וכאילו כלבים חמים היו לוקקים את פני. הייתי בא אליו כמו רע. במהלך השנים חל שינוי באופיה של הרעות. הטלפון מסמל משהו שהוא כבר לא רעות. אבל אני אינני מהזקנים שיושבים על הספסל ואומרים שפעם, פעם היה הכל אחרת, הכל היה טוב. החיים מתקדמים. משתכללים. עכשיו יש טלפון. פעם היו כלבים חמים.

ש: כשאתה מתבונן מן הצד במהלכי השירה העברית מאז פן־שלי נסקי־אלמי הצעירים, מה אתה רואה?

ת: שירה בעברית אינני קורא הרבה, ואת המעט שאני קורא אני מוצא במוספים בעיתונים. אני קורא את השירה החדשה – יונה וולך, דליה רביקוביץ, מאיר ויזלטיר, דוד אבידן – ואני לא מבין. מה הם רוצים להגיד? מה הם רוצים למסור? משורר הדי רוצה למסור מסר. בשירת דבורה כתוב – עורי עורי דבורה, קומי, עורי, דברי שיר. המשורר מדבר את שיריו. אני רוצה להבין את מה שהם מדברים.

פעם עשיתי קונץ עם חבר. מצאנו באחד המוספים שיר של משורר רת. כתבנו מהמלים של השיר הזה שיר חדש אבל הפוך. אם הייתה כתובה בשירה של המשוררת המילה יום כתבנו לילה. אם נכתב לשבת כתבנו לעמוד, וכן הלאה. מה התקבל? כלום. אנדרלמוסיה. שלחנו את השיר החדש למערכת אחד העיתונים, כיצירת ביכורים בשם בדוי. הדפיסו. לא הבנו את השיר שכתבנו אנו. לא הבנו את שירה של המשוררת. בשירים שכתבתי בזמן האחרון אני משוחח עם שירי. אני מבקש אותם – היו ברורים. דברו פשוט. אם לא כתבים כך שיבינו, אז בשביל מה כתבים? צריך לדבר כך, שיבינו כולם.

ש: הרבית להתרועע עם חברים סופרים ומשוררים?

ת: אני בדרך־כלל מתבודד. אני גם אינני גר במרכז. לפני שנים מעטות התקבלתי לאגודת הסופרים. חוץ משלונסקי לא היו לי חברים משוררים. הכרתי את פן ואת אורי צבי גרינברג. אני כל השנים עבדתי. לא היה לי זמן, לא עסק ולא ראש להתרועעויות כאלה. לי היה עסק עם המהפכה הפרולטארית. השירה עבורי לא הייתה עיקר הדברים. אילו השירה הייתה אצלי במרכז, הייתי עומד בגיל שמונים ושבע עם קובץ אחד כזה של שירים? גם היו תקופות ארוכות שלא כתבתי כלל. עבדתי. חיפשתי פרנסה. בשביל לכתוב צריך להיות פנוי, כמו שעכשיו אני מרגיש את עצמי. אני קם בכל בוקר, בשעה מוקדמת, עושה התעמלות, יוצא לטיול ברגל, שב לביתי וקושר את עצמי לשולחן.

ש: בשיר נוסף, המפורסם לראשונה באסופת „שירים ופואמות“ שלך, הנקרא – „עם שכזאת“ אתה כותב: „ואני תמיד את נפשי שוררתי כשבה שוכנים רק זאבים טובים ואריות וכי־עייניים מאגדות ילדים. עם נפש שכזאת אני יוצא לדרך“. אם נפש כזאת, הגעת למרות הכל, עד ימין אלה. אופטימיות. אופטימיות. הרבה ממתת החסד הזו מרוי וה את שיריך שכתבת ממש בימים אלה, ובאחד מהם אתה כותב: „קמצוץ של צדק, אמונה. וציפיות הרבה אל העתיד המזוהר“. והו המתת שאתה מוסר לדור הצעיר, לנכדתך, שלה כמדומה אתה כותב את השיר?

ת: כן. אני מטבעי אופטימי מאד. אני מאמין בעתיד הטוב. חיים זה לא דבר שנפסק. הם ממשיכים והולכים כל הזמן, ואני איתם.